

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

В статті автор розглянув коефіцієнти фінансової стійкості з урахуванням специфіки галузі. На підставі даних коефіцієнтів був проведений аналіз стійкості фінансового стану підприємств торгівлі м. Суми.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємства, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнти платоспроможності, підприємства торгівлі, оборотність товарів.

На відміну від промислових підприємств, аналіз фінансового стану та оцінка фінансової стійкості торгових підприємств мають свої суттєві відмінності. Ці особливості обумовлені специфікою функцій торгового підприємства. Так, наприклад, у складі майна підприємств торгівлі переважають обігові активи. Це обумовлено тим, що торгове підприємство, виконуючи посередницькі операції, об'єктом своєї праці має товар, який закуповується у постачальника, транспортується до місця реалізації, зберігається та готується до продажу, реалізується споживачеві. Необхідність виконання цих операцій для безперервної реалізації товарів споживачу відповідного асортименту та якості обумовлює особливості операційного циклу торгового підприємства та обслуговування його обіговими активами.

У складі оборотних активів переважне місце займають матеріальні оборотні активи, які представлені товарами, від оборотності яких залежить не тільки рентабельність підприємства, але і його платоспроможність. Формування товарних запасів на певну дату забезпечує необхідні обсяги реалізації товарів

(товарообороту) на майбутній період, оскільки в складі торгової виручки вартість проданих товарів становить 60-80 % (залежно від розміру торгової надбавки, що встановлюється підприємством).

Фінансовий стан є комплексним поняттям і відображає рейтинг підприємства на фінансовому ринку. Його стійкість і платоспроможність характеризуються системою показників, які відображають наявність, розташування та використання фінансових ресурсів підприємства, визначених за певні періоди. Аналіз даних показників дозволяє оцінити фінансову стійкість підприємства, яка, в свою чергу, є критерієм оцінки фінансового ризику. Зазначимо, що залежність між фінансовою стійкістю підприємства та ризиком прямо пропорційна: як тільки підприємство втрачає фінансову стійкість – виникає ризик банкрутства.

При проведенні аналізу фінансової стійкості підприємств в економічній літературі використовують різні методи та підходи. Вони пов'язані з вивченням, аналізом і оцінкою фінансової звітності. На думку Л.А. Бернстайна, "дані фінансової звітності є засо-

бом, за допомогою якого фінансові реалії підприємства можна звести до загального знаменника, який можна кількісно виміряти, математично опрацювати і раціонально спроектувати” [5].

В останній час в Україні розроблені та діють офіційні нормативні документи, які регулюють методики аналізу фінансового стану українських підприємств та його фінансової стійкості. Основними, на наш погляд, є:

1. Вимоги Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо аудиторської перевірки ВАТ та підприємств-емітентів облігацій (крім комерційних банків, інституціональних інвесторів), затвержені рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19.03.97 р. № 5.
2. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.97 р. № 81.
3. Методичні рекомендації з аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій. Лист державної податкової адміністрації України від 27.01.98 р.

Фінансову стійкість підприємств прийнято оцінювати за допомогою традиційного набору коефіцієнтів, поданих на рисунку.

З рисунка видно, що показники фінансової стійкості залежать від невеликого числа одних і тих же фінансових даних: вартості оборотних активів, величини власного капіталу, розміру поточних і довгострокових зобов'язань.

Так, коефіцієнт автономії повторює коефіцієнт співвідношення запозичених і власних коштів, вони практично відповідають на одне питання: яке співвідношення запозичених та власних коштів? Їх співвідношення дорівнює:

$$KC(KZ_3) = \frac{I}{KA} - 1, \quad (1)$$

де KA – коефіцієнт автономії.

В свою чергу, коефіцієнт співвідношення запозичених і власних коштів є зворотнім показником фінансової стабільності.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і затрат власними коштами та коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами мають однаковий чисельник. Оскільки на підприємствах торгівлі основну частину поточних активів займають матеріальні запаси (товари), то обидва коефіцієнти характеризують однакову сторону фінансової діяльності підприємства.

Коефіцієнт довгострокової заборгованості практично не використовується, тому що довгострокові кредити та позики у підприємств торгівлі практично відсутні.

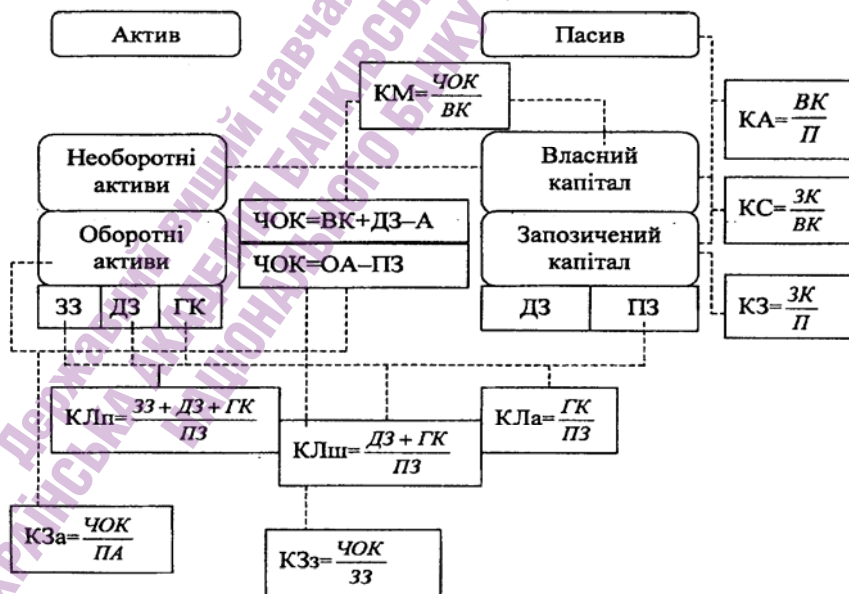

Рис. Схема формування показників фінансової стійкості

Пояснення символів: $ЧОК$ – чистий оборотний капітал; $ОА$ – оборотні активи; $ЗЗ$ – запаси та затрати; $ДЗ$ – дебіторська заборгованість; $ГК$ – грошові кошти; $ВК$ – власний капітал; $ДЗ$ – довгострокові зобов'язання; $ПЗ$ – поточні зобов'язання; $ЗК$ – запозичений капітал; $П$ – пасив; $KЛп$ – коефіцієнт поточної ліквідності (покриття); $KЛш$ – коефіцієнт швидкої ліквідності; $KЛа$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності; $KЗа$ – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами; $KЗз$ – коефіцієнт забезпеченості запасів і затрат; $KМ$ – коефіцієнт маневреності власних коштів; KA – коефіцієнт автономії; KC – коефіцієнт співвідношення позичених і власних коштів; KZ – коефіцієнт заборгованості.

Слід також відмітити, що розрахункові формули коефіцієнта покриття та коефіцієнта поточної ліквідності співпадають.

Таким чином, в економічній практиці прийняті численні коефіцієнти аналізу фінансової стійкості підприємства, і вони або суперечать один одному, або дублюють один одного. Тому ми вважаємо за потрібне із всієї гами показників вибрати коефіцієнти, які, на нашу думку, найбільш повно відображають суттєві сторони фінансової стійкості підприємств торгівлі.

При виборі показників для оцінки фінансової стійкості торгових підприємств необхідно враховувати галузеву специфіку формування і використання фінансових ресурсів, зокрема:

- стислість операційного циклу та швидкість оборотності оборотних засобів;
- специфіку виконуваних функцій, які обумовлюють високу питому вагу у складі запасів товарів;
- реалізацію товарів безпосередньо споживачам і майже відсутність дебіторської заборгованості покупців на підприємствах роздрібно торгівлі;
- наявність в галузі значної кількості невеликих підприємств, що не дозволяє їм користуватися короткостроковими та довгостроковими кредитами банків.

Тому для аналізу фінансової стійкості торгових підприємств з урахуванням їх галузевої специфіки нами пропонується використовувати такі показники:

- коефіцієнти платоспроможності: коефіцієнт оборотності товарів (*КОТ*); розмір чистого оборотного капіталу (*ЧОК*); коефіцієнти ліквідності; середній період оборотності дебіторської заборгованості, (в днях);
- коефіцієнти фінансової стійкості: коефіцієнт автономії (*КА*) або коефіцієнт власності (*КВ*), коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними джерелами; коефіцієнт співвідношення запозичених і власних коштів (*КС*) або коефіцієнт загальної заборгованості (*КЗз*) (таблиця).

Аналіз показників свідчить про те, що продовжує залишатися актуальною проблема збереження фінансової стійкості підприємств.

Результати аналізу дали змогу виявити, що за період, який досліджується, більшість підприємств мають дефіцит власних оборотних коштів (чистого оборотного капіталу). Це підтверджують і дані в середньому по галузі.

Крім того, коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності значно менші, ніж нормативні. Середній період інкасації дебіторської заборгованості різний для різних груп торгових підприємств. Так, підприємства роздрібно торгівлі мають кращі показники оборотності дебіторської заборгованості, ніж підприємства оптово-роздрібно торгівлі, у яких середній період оборотності дебіторської заборгованості зростає. Ця різниця є закономірною, оскільки у роздрібних підприємств цей вид заборгованості складає 12,8 %, а у оптово-роздрібних – 60,4 %.

На даний час більшість підприємств галузі та галузь в цілому є збитковою. Найбільш збитковими стали підприємства роздрібно торгівлі, зокрема, їх збитки досягли такого розміру, що не покриваються власними коштами. Основною причиною зменшення прибутковості по галузі є втрата оборотності товарів, хоча показники оборотності товарів підприємств торгівлі м. Суми зросли. Одним із чинників збитковості сумських торгових підприємств стало неконтрольоване використання прибутку.

Коефіцієнт автономії, який характеризує ступінь незалежності підприємств від зовнішніх фінансових ресурсів, має тенденцію до зменшення, що означає залежність торгових підприємств від запозиченого капіталу. Це підтверджують значення коефіцієнта співвідношення запозичених та власних коштів.

Отже, проведений аналіз свідчить, що підприємства торгівлі знаходяться в нестійкому та кризовому стані, тобто існує реальний ризик втрати фінансової стійкості.

Для уникнення зазначеного ризику підприємства галузі повинні шукати шляхи нарощування власних оборотних коштів на основі правильного фінансового планування, а також ефективного використання всіх ресурсів, які вони мають у своєму розпорядженні, для забезпечення покращання своєї фінансової стійкості.

Таблиця

Середні показники фінансової стійкості підприємств торгівлі м. Суми

Показники	Роки			
	1996	1997	1998	1999
Коефіцієнти платоспроможності				
<i>Коефіцієнт оборотності товарів</i>				
Підприємства роздрібно торгівлі	1,63	3,34	10,99	14,56
Підприємства оптово-роздрібно торгівлі	1,74	11,83	17,90	28,39
Середньогалузеві показники	7,13	4,98	3,62	2,75
<i>Середня тривалість обороту товарів, (днів)</i>				
Підприємства роздрібно торгівлі	224	109	33	25
Підприємства оптово-роздрібно торгівлі	209	31	20	13
Середньогалузеві показники	51	73	101	133

Показники	Роки			
	1996	1997	1998	1999
<i>Середній період оборотності дебіторської заборгованості, (днів)</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	28	35	9	9
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	92	267	69	91
Середньогалузеві показники	84	230	368	503
<i>Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	0,84	0,94	0,93	0,95
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	1,43	1,01	0,99	1,12
Середньогалузеві показники	1,03	0,95	0,88	0,92
<i>Коефіцієнт швидкої ліквідності</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	0,15	0,32	0,33	0,37
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	0,47	0,91	0,82	1,03
Середньогалузеві показники	0,70	0,71	0,76	0,71
<i>Коефіцієнт абсолютної ліквідності</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	0,030	0,030	0,040	0,060
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	0,010	0,002	0,003	0,001
Середньогалузеві показники	0,220	0,021	0,031	0,030
<i>Чистий оборотний капітал</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі, тис. грн.	-917,6	-484,4	-503,7	-528,3
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі, тис. грн.	460,9	153,5	-208,1	3596,5
Середньогалузеві показники, млн. грн.	269	-973	-3405	-2902
<i>Коефіцієнти фінансової стійкості</i>				
<i>Коефіцієнт автономії (власності)</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	0,47	0,46	0,51	0,39
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	0,88	0,26	0,40	0,30
Середньогалузеві показники	0,41	0,28	0,09	0,13
<i>Коефіцієнт співвідношення позичених та власних коштів</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	1,11	1,18	0,98	1,55
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	0,14	2,84	1,52	2,33
Середньогалузеві показники	1,19	2,47	8,84	6,65
<i>Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними джерелами</i>				
Підприємства роздрібної торгівлі	-0,24	-0,10	-0,12	-0,09
Підприємства оптово-роздрібної торгівлі	0,49	0,07	-0,08	1,55
Середньогалузеві показники	0,11	-0,25	-0,69	-0,44

Список літератури

1. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 480 с.
2. Бандурка О.М. та ін. Фінансова діяльність підприємства. – К.: Либідь, 1998. – 312 с.
3. Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.
4. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 800 с.
5. Качалин В.В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами GAAP. – М.: Дело, 1998. – 432 с.
6. Ковалев В.В. Финансовый анализ. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 512 с.
7. Лігоненко Л., Ковальчук Г. Оцінка платоспроможності підприємства // Економіка. Фінанси. Право. – 1998. – № 10. – С. 10-15.
8. Ушакова И.А., Лощина Л.В. Некоторые методы оценки финансового состояния предприятий // Вісник УАБС. – 1997. – № 3. – С. 55-57.
9. Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 560 с.

Summary

In the article the author shows coefficients of financial stability with consideration of branch specific features. On the base of these coefficients the analyze of financial stability of Sumy trade enterprises is made.